

Het vergezicht van Daniël

Het boek Daniël: bekend en onbekend

Daniël... Als jongen werd hij in het jaar 605 voor Christus door de Babyloniërs (de 'Chaldeeën', zegt de Schrift) weggevoerd uit zijn land, samen met zijn drie vrienden. Naar Babel. Dat is ongetwijfeld een cultuurschok voor hem geweest, maar het ging dieper. Hij kwam aan het hof van Babel in een sfeer die op geen enkele manier rekende met de God van Daniëls voorgeslacht. Hij kwam met zijn vrienden onmiddellijk op de proef.

Van deze Daniël hebben we een boek in de Bijbel. Het telt twaalf hoofdstukken. De eerste zes zijn heel bekend, reeds uit onze kinderjaren. Het tweede zestal hoofdstukken is aanmerkelijk minder bekend. Daniël 7 tot 12 bestaat uit een serie visioenen. Ze moeten worden gelezen tegen de achtergrond van hoofdstuk 2. Dat is een heel belangrijk hoofdstuk in het Oude Testament.

Het beeld in de droom

Daniël vertelt koning Nebukadnezar dat deze heeft gedroomd van een beeld, gemaakt uit edelmetalen, die naar beneden toe steeds minder van waarde worden. Hij vertelt van een steen, die zonder mensenhanden is afgehouden: beeld van het Koninkrijk Gods!

Het hoofd van het wonderlijke beeld is van goud. 'Gij zijt dat gouden hoofd', zegt Daniël tot de koning. Het prachtige hoofd staat model voor het nieuw-Babylonische rijk, dat onder Nebukadnezar tot grote bloei is gekomen. De 'Chaldeeën', zoals de Schrift ze noemt. Zij waren het, die de twee stammen Juda en Benjamin in het jaar 586 deporteerden naar Babel. Er waren al twee wegvoeringen aan voorafgegaan: een beperkte in 605 (daar was Daniël bij) en een ingrijpende in 597, toen Ezechiël met tienduizend anderen werd gedeporteerd. De laatste koning van Babel was Belsazar, wiens aangrijpend sterven door Daniël 5 wordt verhaald.

Zilveren armen en een zilveren borst heeft het beeld. Twéé armen wijzen op twee onderdelen van dit rijk (aldus Flavius Josephus): de Meden én de Perzen. Calvijn ziet in het feit dat de metalen in het beeld allengs minder van waarde worden een bewijs van zijn stelling dat de rijken van deze wereld steeds meer devalueren, naarmate de geschiedenis voortschrijdt. Het zilver ziet ongetwijfeld op de heerschappij van de Meden en de Perzen. De Schrift spreekt van de koningen van dat rijk: Kores (Cyrus), Darius 'de Pers', Ahasveros (Xerxes) en Arthahsasta.

Van koper zijn de buik en de dijnen van Nebukadnezars beeld. Het derde rijk is dat van Alexander van Macedonië. Hij staat bekend als 'de Grote'. Een grillig en geniaal veldheer. Calvijn velt over hem een zeer negatief oordeel. In een luttel aantal jaren veroverde Alexander een enorm gebied van de toenmaals bekende wereld. In het jaar 323 maakt een onverwachte dood een einde aan het

leven van de 33-jarige veldheer. Sommigen beweren dat hij is overleden aan de gevolgen van de steek van een mug...

Niet zo eenvoudig te interpreteren is het vierde deel van het beeld. Het is een 'gedeeld koninkrijk' (2:41). De exegese gaat hier twee wegen: sommigen denken dat het rijk ziet op de Romeinse heerschappij; anderen zien er de hellenistische rijken in van de opvolgers van Alexander. Volgens Calvijn vinden we hier een beeld van het Romeinse rijk in de fase voordat de Middelaar werd geboren en kort daarna.

De dieren uit de zee

Daniël stond ook eens – rond het jaar 550 voor Christus – aan het water, net zoals ruim zes eeuwen later Johannes, de balling van Patmos. Monsters ziet hij uit het water opkomen, zo lezen we in Daniël 7. Monsters, die heenwijzen naar de rijken die de wereld zullen beheersen in de toekomst. Duidelijk is, dat deze monsters naar dezelfde wereldrijken heenwijzen als de (edel)metalen in het beeld van hoofdstuk 2.

Het eerste dier is een leeuw met arendsvleugels: het machtige en fiere nieuw-Babylonische rijk van Nebukadnezar en de zijnen. De vleugels van het dier worden echter uitgeplukt, het wordt van de aarde opgeheven en op de voeten gesteld als een mens. Het krijgt ook 'eens mensen hart'. We zien hierin de aftakeling van het nieuw-Babylonische rijk halverwege de zesde eeuw voor Christus.

Het tweede dier is een beer met drie ribben in zijn muil: het wrede rijk van de Meden en de Perzen. Opmerkelijk is hier in de Statenvertaling kanttekening 27 over het sterven van de Perzische koning Kores:

Hiermede wordt aangewezen de grote wreedheid en bloeddorstigheid der Perzen, hetwelk Thomyris, de koningin van Scythië, de koning Cyrus verweten heeft, toen zij hem in een veldslag overwonnen en zijn hoofd afgehouden en in een kuip vol mensenbloed gestoken hebbende, overluid riep: Verzadig u nu met bloed, waarnaar gij zozeer gedorst hebt, *Justinus, boek 3, en Orosius, boek 2.*

Het derde dier is een luipaard. Het wijst ongetwijfeld op de machtige Alexander van Macedonië. Het dier heeft vier hoofden, wat wel zal zien op de vier delen waarin het rijk van Alexander na diens dood is uiteengevallen.

Het vierde dier is moeilijk te omschrijven: het is 'schrikkelijk en gruwelijk en zeer sterk' (7:7). Tien hoornen heeft het beest, en een kleine hoorn komt tussen die hoornen op, een hoorn waarin ogen als mensenogen zijn en een mond, 'grote dingen sprekende'. Calvijn ziet in deze kleine hoorn Julius Caesar en staaft die mening met een uitvoerige historische onderbouwing. Het is echter de vraag of die exegese houdbaar is. Er zijn eigenlijk teveel zaken in de beschrijving van het vierde dier die herinneren aan de persoon en het optreden van Antiochus IV Epiphanes (175-163). Deze man was een door en door hellenistische despoot, die met alle macht heeft geprobeerd Israël binnen de invloedssfeer van het Griekse denken te brengen. Joodse feesten werden verboden, de besnijdenis

verhinderd. In Jeruzalem verschenen sportscholen, gymnasia, waar de sport naakt (*gymnos*) werd beoefend. Een en ander was een gruwel in de ogen van de Joodse vromen. Antiochus heeft de tempel in Jeruzalem op een vreselijke wijze ontheiligd door alles met varkensvet in te smeren en een altaar voor de Griekse hoofdgod boven op het brandofferaltair te plaatsen. Dit altaar is de bekende ‘gruwel der verwoesting’. Uiteindelijk vormden deze ontwikkelingen de aanleiding tot de opstand van de Makkabeeën en de reiniging van de tempel, halverwege de tweede eeuw voor Christus.

Hetzelfde – en toch anders

Heel opmerkelijk is dat Daniël dus in feite dezelfde dingen ziet als Nebukadnezar in diens droom. Met dit verschil echter, dat de koning van Babel vooral schitterende edelmetalen ziet bij het aanschouwen van de wereldrijken, terwijl Daniël monsters ziet. Een ongelovige ziet dezelfde zaken als een kind van God – maar hij ziet ze geheel anders!

De ram en de geitenbok

Hoofdstuk 8 gaat dieper in op twee onderdelen van zowel de droom van Nebukadnezar als het visioen van Daniël. In de burcht Susan ziet de profeet een ram die staat voor een vloed. Twee hoornen heeft het dier, waarbij de ene hoorn groter is dan de andere. Dit ziet op de Meden (kleiner) en de Perzen (groter). Trots staat de ram daar en stoot agressief met zijn hoornen naar het westen, noorden en zuiden. Dan komt er een geitenbok uit het westen: Alexander de grote. Zó snel loopt hij, dat men zijn pootjes de grond niet ziet aanraken! De twee dieren botsen op elkaar en de ram wordt verpletterd door de bok. Dit ziet op de overwinning die Alexander in zeer korte tijd wist te behalen op het grote Perzische rijk.

De vier rijken

Over het algemeen is er grote overeenstemming onder de exegeten over de betekenis van de eerste drie rijken. Sommigen gaan een eigen weg en zien in het tweede rijk (zilver) dat van de Meden en in het koperen deel van het beeld het rijk van de Perzen. Exegetisch is dat echter niet goed houdbaar. Het grootste probleem vormt het vierde rijk. Zeer oud en overwegend is de gedachte dat dit rijk ziet op de Romeinen. Hier rijst echter een moeilijkheid. Alexander de Grote, afgebeeld door de luipaard in Daniël's visioen, stierf in het jaar 323. De komst van de Romeinen in Israël kunnen we plaatsen in het jaar 63 met de komst van de veldheer Pompeius. Daar zitten bijna drie eeuwen tussen! In die tussenliggende periode was het Joodse land een speelbal van de opvolgers van Alexander. Eerst hadden de Egyptische Ptolemeën het voor het zeggen, gedurende ongeveer de gehele derde eeuw voor Christus. Rond het jaar 200 verschuiven de panelen: het Syrische rijk van de Seleuciden neemt het roer over in het land van Judea. Het moeilijke hoofdstuk Daniël 11 beschrijft deze periode

en de strijd tussen de ‘koningen van het noorden en de koningen van het zuiden’. De vraag is nu waar die beide rijken thuis horen in Nebukadnezars droom. Behoren ze nog bij de koperen buik (of bij de luipaard), of vormen die met elkaar vaak in onmin levende dynastieën de ijzeren benen van het beeld?

Daniël krijgt aan het einde van het visioen de opdracht de woorden toe te sluiten en het boek te verzegelen tot de tijd van het einde. Blijkbaar zijn er elementen in het boek Daniël waarvan de betekenis aan Gods Kerk pas in het einde der dagen ten volle zal worden geopenbaard. Zelf krijgt hij de belofte dat hij zal mogen rusten en opstaan in zijn lot, in het einde der dagen (12:13).

Het Nieuwe Testament: Mattheüs 24 – tweeërlei tekenen

In het Nieuwe Testament vinden wij op minstens twee plaatsen duidelijke verwijzingen naar de profetieën van Daniël. In de eerste plaats in Mattheüs 24. We lezen daar in vers 15:

Wanneer gij dan zult zien de gruwel der verwoesting, waarvan gesproken is door Daniël de profeet, staande in de heilige plaats (die het leest, die merke daarop)...

We hebben gezien dat die ‘gruwel der verwoesting’ waarschijnlijk ziet op het grote altaar, dat door Antiochus Epifanes in de eerste helft van de tweede eeuw voor Christus werd gebouwd in de ‘heilige plaats’, de tempel in Jeruzalem. Maar aangezien de Heere Jezus in dit Schriftgedeelte in de toekomstige tijd spreekt, zal die gruwel der verwoesting kennelijk nóg eens in de tempel worden geplaatst. De geschiedenis zal herhaald worden – misschien is het beter om te zeggen: *vervuld* worden.

Mattheüs 24 bevat een rede die door de Heere Jezus werd uitgesproken terwijl hij zat op de Olijfberg. In het westen, een kwartier lopen, lag de stad Jeruzalem met de schitterende witmarmeren stenen van de tempel. Tot ontsteltenis van Zijn jongeren had Jezus gezegd dat er van die prachtige gebouwen niet een steen op de andere steen zou gelaten worden. De discipelen vragen Hem dan:

Zeg ons, wanneer zullen deze dingen zijn? En welk zal het teken zijn van Uw toekomst en van de voleinding der wereld?

Jezus geeft hun een uitvoerig antwoord. Samenvattend kunnen we zeggen dat Hij in Zijn antwoord tweeërlei tekenen onderscheidt. Er zijn tekenen die wij de *algemene* zouden kunnen noemen. Van die tekenen geldt dat zij er in feite altijd al geweest zijn na de zondeval. Het zijn enerzijds zeker tekenen van de naderende wederkomst, maar anderzijds geldt van die tekenen het woord:

Wordt niet verschrikt; want al die dingen moeten geschieden, maar nog is het einde niet (...) Doch al die dingen zijn maar een beginsel der smarten (6b,8).

Mattheüs 24 noemt het optreden van verleidende geesten, oorlogen en geruchten van oorlogen, hongersnoden, pestilentiën en aardbevingen. Nu waren Jannes en Jambres, de Egyptische tovenaars in Mozes' dagen, stellig al verleidende geesten. Van oorlogen wordt in het boek Genesis reeds gesproken. Van hongersnood wisten de broers van Jozef al mee te praten. Als zodanig zijn deze tekenen niets nieuws onder de zon. Aan de andere kant worden deze algemene tekenen met het voortgaan van de eeuwen steeds intenser, feller. Nooit is de wereld zulk een baaierd geweest van de meest bizarre dwaalgeesten als vandaag. De huidige hongersnoden in bijvoorbeeld Afrika zijn ongeëvenaard. Oorlogen zijn van alle tijden – maar is er ooit een tijd geweest waarin de mens met de druk op een knop in luttele seconden miljoenen mensen de dood kon injagen? De pest stond in de Middeleeuwen bekend als de 'zwarte dood', maar is er iets te vergelijken met wat Aids de laatste decennia heeft aangericht? We mogen en moeten in al deze dingen het ruisen van de naderende voetstappen van Christus opmerken! Het zijn echter de algemene tekenen van Christus' wederkomst. Maar er zijn ook *bijzondere* tekenen van de eindtijd. Die zijn er *niet* altijd geweest, maar ze zijn uniek voor de allerlaatste dagen. Ze zijn te vergelijken met het teer worden van de tak van de vijgenboom en het uitspruiten van zijn bladeren, waaruit wij weten dat de zomer nabij is (vers 32). Deze bijzondere tekenen zijn er drie. We kunnen denken aan de wereldwijde prediking van het Evangelie, aan de bekering van Israël in de laatste dagen en aan de grote afval, waaruit de antichrist op zal komen.

Wat de evangelieprediking betreft: in vers 14 horen we Christus zeggen:

En dit Evangelie des Koninkrijks zal in de gehele wereld gepredikt worden tot een getuigenis allen volken; en dan zal het einde komen.

Tussen het moment dat Christus deze woorden sprak en de tijd waarin wij leven, is er in dit opzicht veel veranderd: talloos vele volken zijn inmiddels bekend gemaakt met het Evangelie.

Wat betreft de bekering van Israël kunnen we denken aan de woorden van de apostel Paulus uit Romeinen 11:

Want ik wil niet, broeders, dat u deze verborgenheid onbekend zij (opdat gij niet wijs zijt bij uzelf), dat de verharding voor een deel over Israël gekomen is, totdat de volheid der heidenen zal ingegaan zijn.

Het derde bijzondere teken is de grote afval. Dat baseren we op 2 Thessalonicenzen 2. Daar waarschuwt de apostel tegen de gedachte dat de dag van Christus aanstaande zou zijn. Die dag komt pas, schrijft hij,

tenzij dat eerst de afval gekomen is, en dat geopenbaard is de mens der zonde, de zoon des verderfs.

Het Nieuwe Testament: Openbaring 13 – het beest uit de zee

Ook in het laatste Bijbelboek vinden we herinneringen aan de profetieën van Daniël. Met name is te denken aan Openbaring 13, het hoofdstuk van de ‘twee beesten’. De balling op Patmos ziet uit de zee een beest opkomen – treffende parallelie met Daniël 7! Het Griekse woord voor beest – *thèrion* – betekent een wild, verscheurend dier. Zeven hoofden en tien hoornen heeft het beest – net als de duivel zelf (12:3)! De koppen van het beest zijn beschreven met een godslasterlijke naam. Als Johannes nauwlettend toeziet, ontwaart hij op de hoofden van dat beest de vreselijkste vloeken, waar hij van ontzet.

Het beest doet Johannes denken aan een pardel (luipaard), zijn poten aan die van een beer en zijn mond als die van een leeuw – denk weer aan Daniëls visioen! Het beest uit de zee is als het ware een combinatie van de drie dieren die Daniël zag: leeuw, beer en luipaard. De draak gaf grote macht aan het beest. Let wel: de draak (de duivel) is niet dezelfde als het beest! Dit walgelijke dier verzinnebeeldt de Gode- vijandige wereldmacht, zoals zich die door de eeuwen heen manifesteert. Opmerkelijk is dat één van de koppen van het beest als tot de dood gewond is, maar zijn dodelijke wonde werd genezen. Sommigen menen dat dit ziet op de nederlaag van satan op Golgotha (waar zijn kop is vermorzeld), die echter gevolgd zal worden door een kleine tijd waarin de satan weer zal ontbonden worden.

In de verzen 4 tot 8 van Openbaring 13 lezen we nog van strijd. Als het beest uit de zee regeert, zal er nog wel gestreden worden. Maar tegen wie? Dan zal de strijd alleen nog gaan *tegen de heiligen* om die krijg aan te doen en om die te overwinnen (vers 7). Het zal een bange tijd worden voor de Kerk des Heeren. Allen die op de aarde wonen, zullen het beest uit de zee aanbidden, behalve dan degenen wier namen zijn geschreven in het boek des levens des Lams. Er zullen dan geen lippenbelijders meer zijn. Alle meelopers zullen afvallen.

De heerschappij van dit beest zal 42 maanden duren: $42 \times 30 = 1.260$ dagen, de tijd van de hemelvaart van Christus tot Zijn wederkomst, dus de gehele tijd van de Kerk in de nieuwtestamentische bedeling.

Het beest uit de aarde

Johannes ziet echter nog een ander beest opkomen, ditmaal niet uit de zee, maar uit de aarde. Dit dier komt van beneden en is van duivelse oorsprong. Bij het zoeken naar een antwoord op de vraag wie en wat met dit beest uit de aarde wordt bedoeld, is het goed te bedenken dat in de Openbaring steeds drie onreine geesten samen worden genoemd. Er is steeds sprake van ‘de draak, het beest en de valse profeet’ (16:13, 20:10). We zouden kunnen spreken van een duivelse imitatie van de Drie-eenheid: de draak als de Vader, het beest uit de zee met de daaruit opkomende antichrist als de Zoon en de valse profeet, het beest uit de aarde, als de Heilige Geest. De ‘valse profeet’ is dus dezelfde als ‘het beest uit de aarde’.

Deze valse profeet maakt propaganda voor het beest uit de zee. Het richt voor dat beest een *beeld* op. Het beeld is in de Schrift teken en symbool van de valse religie. Bij deze propaganda zal de valse profetie gebruik maken van middelen die er in de dagen van Johannes nog niet waren. Hij zal er de gehele aarde mee kunnen bereiken. We kunnen denken aan de huidige communicatiemiddelen, die een ‘world wide web’ vormen en uitermate indoctrinerend zijn.

Opmerkelijk is dat het beest uit de aarde op het eerste gezicht iets heeft dat aan Christus doet denken, maar bij nader toezien blijkt het dier door en door duivels te zijn:

Het had twee hoornen, des Lams hoornen gelijk, en het sprak als de draak.

Het beest geeft een merkteken aan allen die Christus niet toebehoren, aan hun rechterhand of aan hun voorhoofden. Dat wil zeggen dat het beest het denkleven (voorhoofd) en het handelen (rechterhand) van zijn onderdanen stempelt. Die het merkteken niet zal dragen, zal geheel en al buiten het sociale leven komen te staan: niet kopen of verkopen!

Angstaanjagend, inderdaad. Vergeten we echter niet, dat Johannes vóór alles een deur heeft geopend gezien in de hemel, en een troon, en Een Die op die troon zat. Vergeten wij ook niet dat heel de kerk- en de wereldgeschiedenis opgetekend staat in het boek dat met zeven zegelen was verzegeld, en dat dit boek nu niet ligt in de handen van de draak of van enig beest, maar in de handen van de Leeuw uit de stam van Juda, Die heeft overwonnen!

Vragen

1. Hoe ziet Nebukadnezar de Persoon van Christus in hoofdstuk 2? En hoe ziet Daniël Christus in hoofdstuk 7? Wat leert ons dat?
2. Wat verstaat de Schrift onder ‘de laatste dagen’?
3. In hoeverre zijn de ‘bijzondere tekenen’ van Christus’ wederkomst reeds vervuld?
4. Wat is het ‘merkteken van het beest’ (Opb 13:16)?
5. Wanneer verlangt een kind van God naar de jongste dag?

Literatuur:

- M.A. van den Berg, Het rijk van Christus als historische realiteit, De Banier 2008
- H. Veldkamp, Die knopen ontbindt, Wever
- A. Moerkerken, De onbekende ziener, Den Hertog
- Studiebijbel, s.v. Daniël